

HONVÉDÁLLÍTÁS HÓDMEZŐVÁSÁRHELYEN 1848/49-BEN

Az alábbi írás egy nagyobb terjedelmű tanulmány összegzése, melyet a Németh László Városi Könyvtár helyismereti munkatársa állított össze.

Az 1848. május 15-ei minisztertanács ülésén határozat született többek között egy tízezer főből álló rendes (mobilis) nemzetőrség felállításáról, mely szerint „minden abban önkéntesen résztvenni kívánó egyéneket” felszólítottak „a királyi trón, haza és alkotmány védelmére”. Az első, szervezett honvédelmi társaság Vásárhelyen csak az állandó magyar hadsereg megszervezésekor, szeptemberben került sor, melyet Josip Jelačić szeptember 11-ei betörése idézett elő. A Csongrád, Békés és Bihar vármegyék újoncaiból kiállítandó 30. zászlóalj gyülekezési helye Hódmezővásárhely lett. A város, a miniszterelnöki leiratnak megfelelően, hozzájárult a megfelelő számú honvéd sorozásához, mely Szeged kivételével Csongrád megyéből 1617 fő újonc kiállítását tette kötelezővé, úgy, hogy minden település 127 fő után 2 újoncot volt köteles adni. Ebből a létszámból, az akkor 39549 lakosú Hódmezővásárhelynek 565 főt kellett adnia sorshúzás útján, a 19-22 éves korosztályból. Bár a négy évre beálló, a szolgálatra alkalmas honvédeknek a rendelet szerint 20 forint „foglaló pénz” járt volna, azonban a város szeptember 18-án 40 forintot szavazott meg a beállónak úgy, hogy akit orvosilag alkalmasnak találtak, annak kezébe azonnal 10 forint, továbbá „harmincz pengő forint pedig katonáskodásának bevégezése után fizetődik ki”. A toborzás azonban e feltételekkel nem hozta meg a várt eredményt, ezért a szeptember 24-ei tanácsülésen a megajánlott 40 forint helyett 100 forint megfizetéséről döntöttek. Bár ennek már kézzelfogható eredménye lett, de a város még mindig nem állíthatott egyetlen katonát sem, ugyanis a szeptember 29-ei tanácsülési határozat szerint: a „...besorozott mintegy 70 honvéd Szeged városába szállítván, a főispán úr a nekik ígért fejenkénti 100 forint díjt sokallta, visszaküldetve be nem vétett. Ennek következtében, nehogy azon honvédek katonákká lévén más úton, hazajöveteliük után a 100 forintot s egyéb megajánlott kedvezéseket követeljék a városon, azon 100 pengő forintból álló ajánlat visszahuzatván, érvénytelennek nyilvánítatik...”. Az újabb eredménytelen újoncozást másnap, szeptember 30-án népgyűlés követte, melyen a főispáni kifogást a város figyelmen kívül hagyva, „...nem lévén senki, ki azt sokallotta és nyugodtan el nem fogadta volna”, a fent meghatározott, ugyanazon feltételek szerint 201 legény esküdt fel a haza szolgálatára. (kép)

A szeptemberi horvát támadás a honvédszázaljak felállítására mellett az általános népfelkelés megszervezését is szükségessé tette. Kossuth Lajos toborzóútra indult az Alföldre. Az út egyik állomása Hódmezővásárhely volt, ahová 1848. október 3-án érkezett. A zuhogó esőben 20000 ember hallgatta meg lelkesítő szónoklatát, és esküdt fel a haza védelmére. A népfelkelés azonban nem a reguláris haderő létszámát növelte, sokkal inkább politikai célja volt: fokozta az emberek lelkesedését, éltette a reményt,

hitet adott. Mindazonáltal Kossuth látogatása közvetlenül nem növelte a vásárhelyi honvédek számát.

A megyei számvevő 1848. december 31-ei kimutatása szerint Csongrád megye (Szeged nélkül) a rá eső 1617 honvédet kiállította, melynek több mint egyharmadát, 565 főt (valójában 11 emberrel többet) Vásárhely adta, akiknek túlnyomó részét az itt megalakult 30. honvédszázalaj állományába osztották be.

1849. április 24-én, Kossuth törvényjavaslatát elfogadva, az országgyűlés újabb 50000 újonc kiállításáról hozott döntést. Csongrád megyét (Szeged kivételével) 405 honvéd kiállítására kötelezték, melyből Vásárhelyre 142 katonát jutott. Ugyanakkor a város, ezen kötelezettségén túl, a függetlenség kikiáltásának megünneplésére készülve, még az április végén tartott tanácsülésen „[...] a reá eső illetőségen felül 100 honvéd kiállítását” határozta el. A toborzás két hete alatt a tanács nemcsak hogy megengedte, de a törvény értelmében szorgalmazta a helyettesítést, és a négy évre beállónak 100 forintot, vagy 1 hold földet és 20 forintot ígért. A nemzeti ünnepé nyilvánított Függetlenségi nyilatkozat kihirdetésére 1849. május 8-án került sor városunkban. A városháza előtt összegyűlt tömegnek a jegyzők felolvasták és magyarázták a Függetlenségi nyilatkozatot, a tömeg ezután istentiszteleten vett részt, majd a vásártérre vonult. A zsúfolásig megtelt téren népi ünnepély kezdődött, ahol - a határozatnak megfelelően - az ünnep emlékére megajánlották a 100 honvédet, és a teret Szabadság térnek nevezték el.

A Szentesi Levéltárban őrzött Csongrád Megye Cs. Kir. Megyehatóságának irataiból előkerült listák alapján megállapíthatjuk, hogy a 142 honvédet 1849. június 14-éig, a további 100 honvédet (valójában 91 főt) július 19-éig a város előteremtette. Vásárhely megtette azt, amit megkövetelt a haza.

A kormány az áprilisban megszavazott 50000 újonc egy részét a veszteség pótlására, a másik, nagyobbik (30000 ember) részét pedig új honvédszáz-

aljak alakítására rendelte. Ennek értelmében Hódmezővásárhelyen a meglévő újonctelep mellé egy „gyalogosági tartalék telep” létrehozására adtak utasítást. Ekkor alakult meg Vásárhelyen a 102. honvédszázalaj, ahová a nyáron toborzott vásárhelyi honvédek is szép számmal kerülhettek. Ugyanakkor, Reizner János szerint, a Szegeden alakult 103. zászlóalj a szegedi újoncokon kívül „szabadkai, vásárhelyi és a felsőtorontáli” honvédekkel is feltöltetett, akik (a szegedi 103. és a vásárhelyi 102. zászlóalj) az első tartalék hadtest részei lettek. 1849. július végén, augusztus elején, a szabadságharc végnapjaiban, a Pestről Szegedre, majd Aradra költöző kormány, illetve Kossuth még egy 30000 fős tartalék sereg felállításán fáradozott. Ennek eredményeként egy sor zászlóalj alakult meg a Tiszán inneni területeken, köztük a 132. és a 133. Szegeden a hódmezővásárhelyi újonctelep honvédeiből, a 137-es Vásárhelyen, a kolozsvári és marosszéki őrseregből. Az utolsó pillanatig folyó újoncozás eredményeként a honvédsereg létszáma elérte a legmagasabb, 170000 fős létszámot, de ezen alakulatok színvonala, felszereltsége már nem volt hasonlítható a korábbiakhoz. A szabadságharc a város számára augusztus 3-án befejeződött, Franz Schlik császári és királyi altábornagy seregével bevonult a városba.

A levéltári források adatait összegezve megállapítjuk, hogy Vásárhely valamivel több mint 800 honvédet állított ki a szabadságharc ideje alatt. A 19-22 éves korukban járó honvédek túlnyomó többsége földdel nem rendelkező parasztember, „földmivelő” volt. A felekezeti összetételt, valamint a vásárhelyiek és vidékiek arányát vizsgálva a honvédek 85%-a hódmezővásárhelyi, az összlétszámot tekintve 67%-a református, 25%-a katolikus, 3,1%-a görögkeleti, 2,8%-a evangélikus és 1,1%-a izraelita volt.

Borus Gábor

Né 40		szám	Né 5	
Leisenorhy Péter	" n k e n t "	8.	Németh József	
Palambo József		9.	Doró Sándor	
Takács Albert		10.	Katona Pál	
Varró Mihály		11.	Mihály Terence	
Virály Mihály		12.	Vas Albert	
Likács Mihály József		13.	Olav Márton	
Seller Jovan		14.	Kécsai Sándor	

Részlet az 1848. szeptember 30-i népgyűlési toborzási jegyzőkönyvből

(Forrás: NLVK Helyismereti Gyűjtemény)